

Válečný pomník po vyzdvížení v Mrázově.
Foto Jaromír Bartoš.

Vyzvednutí pomníku v Mrázově se zúčastnili vedle Ing. Jaromíra Bartoše také pracovník Správy CHKO Slavkovský les Ing. Stanislav Wiesser, člen spolku pro výzkum kamenných křížů Ing. Jiří Milota a několik dalších pomocníků. Poděkování patří nejen jim, ale také p. Köhlerovi za možnost přístupu na jeho pozemek a soukromému zemědělci p. Ludíkovi, který se postaral o převoz pomníku do Ovesných Kladrub.

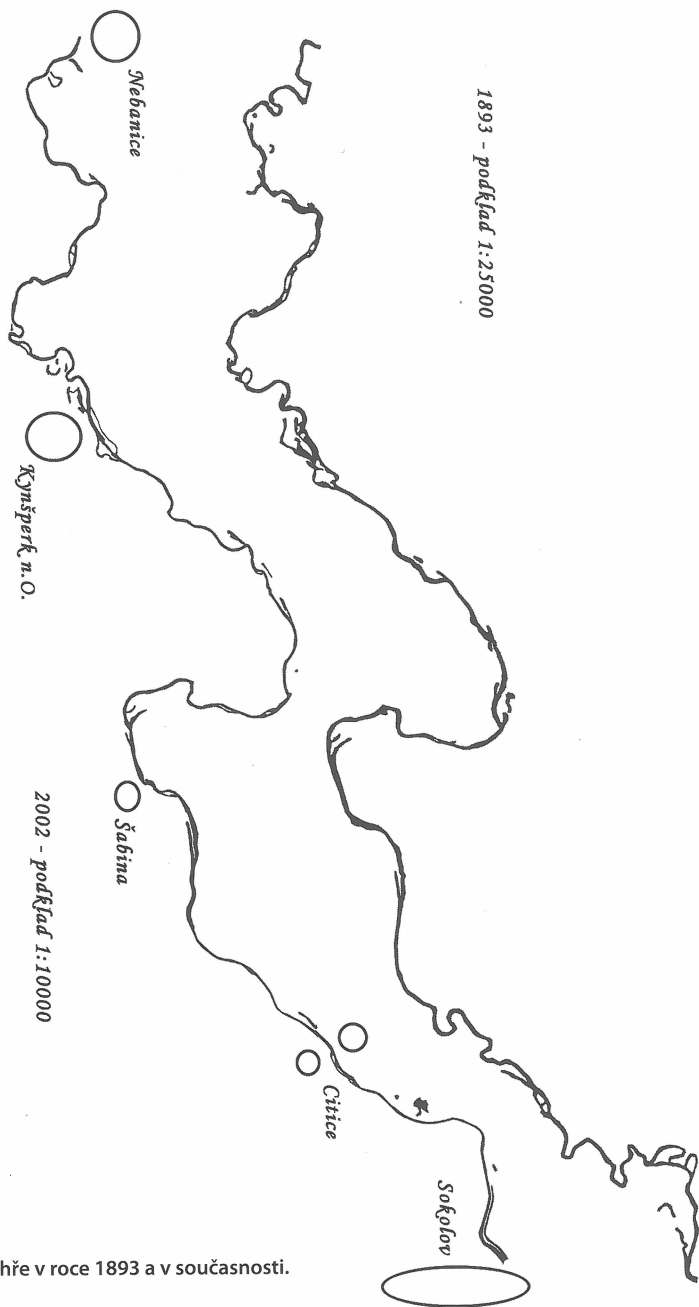
Nevyřešenou záhadou zatím zůstává, jak se tento pomník, věnovaný památce 11-ti výškovických mužů, padlých v 1. světové válce, ocitl zakopaný v zemi v 6 km vzdáleném Mrázově.

Petr Krása

Ohře, řeka pozoruhodná.

Když se řekne řeka Ohře, každý hned přidá největší tok na území Karlovarského kraje. Půjdem-li hlouběji, můžeme si už představit něco jiného. V karlovarském regionu má Ohře nezastupitelnou úlohu, je osou celého území, ať už ji chápeme historicky, sociologicky, biologicky nebo technicky. Je to základní migrační, erozní a dopravní trasa, která spojuje oblasti při horní a střední části toku a odděluje Krušné hory od Slavkovského lesa. Je to řeka, která se ve své nivě pohybuje a vytváří nepřehlédnutelné tvary svého toku, zvyšuje biologickou rozmanitost, ať už jde o faunu či flóru. Plní tak funkci obecného a především přírodovědného fenoménu.

Podívejme se na řeku z pohledu krajinotvorného. Po staletí a tisíciletí si řeka vytvářela svou cestu, přemísťovala své koryto podle charakteru podloží, soudržnosti břehových půd, intenzity velkých záplavových vod, skladby příbřežní vegetace. Nejvýraznější ze vzhledových prvků změn koryta aktivní řeky jsou meandry, slepá a mrtvá ramena, tůně, písčité náplavy a ostrovy. Tyto prvky průběžně vznikaly a zároveň na jiných místech zanikaly, měnily se, posouvaly. Například z mírného meandru vznikne prudký meandr, ten později prorazí síla toku a vznikne tak ostrov obehnaný dvěma koryty. Časem se vpusť do původního meandru zaneše a vznikne slepé rameno, jehož ústí se zanesením a zazemněním pravděpodobně po dlouhé době uzavře a vznikne mrtvé rameno. Mrtvé rameno zase postupem času podlehne sedimentačním a vegetačním vlivům, dojde ke zmenšování vodní hladiny, až se rameno úplně zazemní. Tento zjednodu-

Koryto řeky Ohře v roce 1893 a v současnosti.

Hledání mandelínek rákosníčků na vodních rostlinách. Foto Petr Krása.

šený proces může probíhat staletí i tisíciletí, bude se neustále opakovat.

Pokud se ale začne tok nějakým způsobem regulovat, především v podobě stabilizace výšky vodní hladiny, přirozené procesy se omezují, což může přinést nenávratný proces zániku mean-

drující řeky se všemi jejími prvky. Poohlédneme-li se do minulosti, zjistíme, že především ve 20. století dochází na řece k regulacím vodní hladiny pomocí jezů, nádrží a k zasypávání slepých či mrtvých ramen. Umělé zadržování vody (Jesenice, Skalka) po jarním tání zmenšuje erozní činnost rozvodněného toku a omezuje tak přirozené přeplavování. Vodní plochy mimo aktivní tok se neobnovují a staré se v průběhu času zanášejí a podléhají sukcesním procesům vegetace.

Ukázkou meandrujícího toku může být horní část toku od Tršnic v Chebské pánvi přes Šabinu po Sokolov v Sokolovské pánvi. V Tršnicích je už řeka větších rozměrů, průtok se po několika přítocích zvětšuje. V této části se po obou březích nachází mnoho slepých a mrtvých ramen, vytvářející někdy

Slepé rameno řeky Ohře. Foto Petr Krása.

soustavy propojených ramen (nejvýrazněji asi u Kynšperka nad Ohří). Mnohá z těchto ramen mají stále široká ústí, kterými proudí voda ven i dovnitř. Charakter toku však umožňuje postupné zazemňování ústí některých ramen, čímž je nastartován jejich postupný zánik.

To, že se tok mění, můžeme sledovat i v průběhu jednoho století. K porovnání nám poslouží mapa Schulmandkarte des politischen Bezirkes Falkenau a./d. Eger zobrazená v měřítku 1:25 000 z roku 1893. Srovnáním této mapy s dnešními mapovými díly (např. Základní mapa 1:10 000) zjistíme, že některé meandry se posunuly, zvětšily či zmenšily, přibyla některá ramena a tůně, mnohá zase naopak zanikla. Nejvýraznější změnu nalezneme v úseku od Citic po Sokolov, kde od roku 1902 probíhala výrazná regulace řeky v souvislosti s otvirkou dolu Antonín. Řeka zde byla přeložena do nového koryta a zbavena veškerých nivních prvků. Při porovnávání stavu v mapě se stavem v terénu zjistíme, že současná mapa v drobných případech neodpovídá skutečnosti, někde jí něco chybí, něco přebývá. Lze uvažovat, že tato drobná chyba se vyskytovala i v historické mapě. Tyto možné odchylky jsou pro naši potřebu porovnání zanedbatelné.

Vydáme-li se po řece dále pod Sokolov, řeka zde dostává jiný charakter, již tolik nemeandruje, zařezává se hlouběji do okolního terénu, místy teče rychleji. Tento stav trvá až pod vodní nádrž Nechanice, kde se Ohře místy klikatí nedávne Mosteckou pánví a následně Dolnoohraskou tabulí, ve které končí po 300 km v Labi.

Mnohaletým příležitostným sledováním řeky v terénu zjišťují postupné zavírání ústí několika ramen, zmenšování jejich vodní hladiny, zazemňování

několika mrtvých ramen a jejich zarůstání vegetací. Možná je tato domněnka vyvolaná výkyvy počasí, a v horizontu několika let se řeka bude chovat opačně. Možná má však regulace aktivního toku neblahé důsledky na existenci nivních prvků a nové budou jen ztěžovat vznik. A tak se stává otázka ochrany tohoto přírodovědného fenoménu aktuální.

Samozřejmě, že nemeandruje pouze velká řeka, ale spousta dalších, menších. A tak se s meandry setkáme na mnoha dalších říčkách a potocích protékajících širším údolím, a to především v horních částech toků. Tyto meandry však nemají, oproti velké řece, delšího trvání (v řádu staletí a tisíciletí), protože síla toku není taková, aby se řeka zařezala hlouběji, a tak dochází činností povodní k rychlejší změně. Změny zpomalují jen břehové olšové porosty. Niva těchto menších toků také postrádá své další prvky jako jsou slepá ramena a tůně, což je dáno opět rozměry toku a dynamikou změn.

V úseku od Nebanic po Sokolov má řeka Ohře sedm výraznějších přítoků, kterými jsou Plesná, Odrava, Libocký potok, Libava, Habartovský potok, Svatava a Lobežský potok. Snad všechny z nich alespoň na krátké části toku meandrují, mnohé z nich vytvářejí úchvatné meandry, často výraznější než velká řeka, u níž je to lépe patrné jen z většího odstupu (nejlépe z výšky). Nádherné meandry, které se klikatí a otáčejí až o 180 stupňů, nalezneme na Lobežském potoce nad Podstráním, na Velké Libavě, Přední Liboci a zajisté i na dalších.

Život na řece

Podél řeky jsou vyvinuty především olšové luhy, střídané vrbinami, vlhkými loukami a mokřadními společenstvy. Zajímavá je makrofytní vegetace samotného toku a stojatých vod, v řece jsou

dominantně zastoupeny hvězdoš (*Callitriche hamulata*), lakušník (*Batrachium sp.*), stolístek klasnatý (*Myriophyllum spicatum*), zevar jednoduchý (*Sparganium emersum*), rdest kadeřavý (*Potamogeton crispus*), chráněný rdest prorostlý (*Potamogeton perfoliatus*) a další. Mnoho z těchto rostlin vytváří rozsáhlé porosty (např. „hvězdošové koberce“). V klidných zátočinách a ve slepých ramelech se setkáme nejčastěji se stulíkem žlutým (*Nuphar lutea*), šípatkou střelolistou (*Sagittaria sagittifolia*), závitkou mnohokořennou (*Spirodela polyrhiza*), rdestem hřebenitým (*Potamogeton pectinatus*) a dalšími druhy. Kombinace těchto rostlin vytváří fascinující porosty a tento pocit umocňuje období jejich květu. V zatopených terénních depresích s nižší vodní hladinou se objevuje puškovec obecný (*Acorus calamus*), dáblik bahenní (*Calla palustris*) nebo zajímavá žebatka bahenní (*Hottonia palustris*) vytvářející v červnu bílá hroznovitá květenství. Při březích řeky se setkáme s častou ostřicí Buekovou (*Carex buekii*), která tvoří rozsáhlé porosty vysokých bultů. Mnohdy se objevuje invazní rostlina netýkavka žlznatá (*Impatiens glandulifera*) a popínavý štetinec laločnatý (*Echynocystis lobata*).

Na závěr si neodpustíme kratičkou sondu do živočišné říše, která také skýtá mnohá překvapení. Pravidelně zde loví volavka popelavá (*Ardea cinerea*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*), v zimně zde přelétá kormorán (*Phalacrocorax carbo*). Jsou tu i bezobratlí živočichové, skupina méně známá, ale o to zajímavější. Pozoruhodnou skupinou z řádu hmyzu jsou drobné mandelinky - rákosníčci (*Donaciinae*). Tito rákosníčci jsou vázání svým vývojem a žírem na hydrofytní vegetaci, a to každý druh rákosníčka na jiný druh rostliny. A tak na stulíku (*Nuphar lutea*) nalezneme druh *Donacia*

crassipes, na zevaru zase *Donacia marginata*. *Donacia dentata* je vázaná na žabník jitrocelový (*Alisma plantago aquatica*) nebo na šípatku střelolistou (*Sagittaria sagittifolia*). A setkat se můžeme ještě s dalšími asi sedmi až osmi druhy rákosníčků různého stupně rozšířenosti a vzácnosti.

Řeka a její niva je samozřejmě životním prostředím také ryb, obojživelníků a dalších drobných živočichů, kteří dokáží umocnit kvalitu tohoto prvku v krajině.

Zdeněk Buchtele

Alžbětiny lázně a jejich proměna.

(Obec Sangerberg - Prameny u Mariánských Lázní)

K založení lázní došlo v roce 1872 a byli to čtyři bohatí sangerberští občané, kteří se pustili do stavby. Bylo to v letech, kdy byla ještě mimořádně dobrá hospodářská situace v Sangerbergu v důsledku slibného obchodování s chmelem. V téže době soused na Kladské, kníže Schönburg – Waldenburg stavěl svou rezidenci Kladskou s loveckým zámečkem. Také nová lázeňská budova v Sangerbergu byla stavěna ve stejném švýcarském stylu. Lázně dostaly název Elisabethbad („Alžbětiny lázně“) a očekávalo se využití čtyř zdejších kyselek. Byly to prameny Rudolfův, Giselin, Vincentův a Hublův. Nad Vincentovým pramenem (v lese za budovou lázní) byl postaven dřevěný pavilon.

Lázeňská budova byla velká, bylo upraveno okolí budovy, založen lázeňský park na druhé straně silnice, takže se rozkládal mezi říčkou Rodou a silnicí. V budově bylo 40 na svou dobu komfortních pohostinských pokojů, restaurace s